

صنعت نفت 105 ساله شد/ سایه و روشن‌های نفت ایران در یک نگاه

صنعت نفت ایران فردا پنجم خرداد ماه رسماً وارد یکصد و پنجمین سال حیات خود می‌شود که در این بین با وجود تاخیر و عقب ماندگی در بخش بالادستی، ایران در بخش میان دست

صنعت نفت ایران فردا پنجم خرداد ماه رسماً وارد یکصد و پنجمین سال حیات خود می‌شود که در این بین با وجود تاخیر و عقب ماندگی در بخش بالادستی، ایران در بخش میان دست و پایین دستی صنعت نفت یکی از بزرگترین و پیشرفته‌ترین زنجیره‌های پالایش، انتقال، توزیع و صادرات فرآورده نفتی، گاز و پتروشیمی خاورمیانه را در اختیار گرفته است. به گزارش خبرنگار مهر، 105 سال از زمانی که برای نخستین بار نفت ایران در عمق 338 متری سطح زمین از چاه شماره یک مسجد سلیمان فوران کرد و نقطه عطفی شد برای تاریخ سیاسی و اقتصادی ایران می‌گذرد.

بر این اساس به دنبال واگذاری امتیاز استخراج و بهره‌برداری از نفت به "ویلیام ناکس داری" انگلیسی و پس از پنج سال جستجو، کشورمان و البته خاورمیانه در پنجم خرداد 1287 خورشیدی گرمی طلای سیاه را لمس کرد.

امتیاز استخراج، بهره‌برداری و لوله‌کشی نفت و قیر در سراسر ایران (به جز پنج استان آذربایجان، گیلان، مازندران، گرگان و خراسان) به مدت 60 سال در سال 1280 میلادی و در دوره حکومت مظفرالدین شاه قاجار به داری داده و متعهد شده بود که از عواید حاصله 16 درصد به عنوان حق‌الامتیاز و 20 هزار لیبره نیز به صورت نقد به عنوان سهم ایران، به دولت بپردازد.

پس از کشف نفت از این چاه که با وسایل ساده و ابتدایی آن زمان در سازند آسماری حفر شده بود، بهره‌برداری از آن از سال 1290 با تولید روزانه 500 بشکه نفت آغاز شد. پس از آن نیز به ترتیب حوزه‌های نفتی هفتگل در سال 1306، آغاچاری (1315)، گچساران و پازنان (1316) و نفت سفید (1317) کشف شد و به دنبال آن مخازن بسیار غنی و مهم دیگری نظیر میدان نفتی لالی (1327)، اهواز (1337)، بینک (1338)، بی‌بی‌حکیمه (1340)، مارون و کرنج (1342)، پارس و رگ‌سفید (1343) کشف و به بهره‌برداری رسیدند.

از سال‌های اولیه تولید نفت ایران، چشم طمع بیگانگان به دنبال استثمار منابع زیرزمینی کشور بوده و آنان در هر فرصتی به گرفتن امتیازهای گوناگون نفتی اقدام می‌کردند. پس از لغو امتیاز نفتی داری بین ایران و انگلستان، قرارداد الحاقی گس - گلشاییان به منظور کشف و استخراج نفت از سوی شرکت‌های نفتی انگلیسی منعقد شد. قراردادی که در مرحله ارائه به مجلس برای تصویب با مقاومت عده‌ای از نمایندگان و علما به ویژه آیت‌الله کاشانی روبه‌رو و در نهایت پس از فراز و فرودهایی منجر به ملی شدن صنعت نفت ایران در 29 اسفند 1329 شد.

درحالی که تا زمان ملی شدن صنعت نفت تعداد کارمندان عالی رتبه ایرانی در تمام مناطق نفتخیز و ادارات شرکت نفت از 30 نفر تجاوز نمی‌کرد، ملی شدن صنعت نفت نقطه آغاز برای بومی شدن این صنعت تخصصی شد. به طوری که تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی شرکت ملی نفت ایران تنها کار توزیع و فروش فرآورده‌های نفتی و گاز طبیعی جهت مصارف داخلی و همچنین مسئولیت تأمین، نگهداری و اداره خدمات پشتیبانی تولید را تحت عنوان "خدمات غیرصنعتی" به عهده داشت.

در این راستا میزان تولید نفت خام در دوره‌های مختلف بسیار متفاوت بوده است. درحالی که میزان تولید طلای سیاه در سال‌های پیش از انقلاب به بیش از 6 میلیون بشکه در روز نیز رسیده بود، این رقم در سال‌های جنگ تحمیلی به کمتر از سه میلیون بشکه در روز رسید.

تحریم نفت فرصت طلایی افزایش تولید گاز

به گزارش مهر، همزمان با 105 ساله شدن صنعت نفت، تحریم‌های خصمانه و هوشمندانه غرب محدودیت‌های متعددی برای توسعه میادین و صادرات نفت و گاز ایران به وجود آورده است، برخی از تحریم‌های درونی هم به پاشنه آشیل توسعه تمام عیار لوکوموتیو توسعه اقتصاد کشور در بخش بالادستی تبدیل شده است.

در حال حاضر ایران دارای 22 میدان مشترک نفت و گاز با کشورهای مختلف همسایه بوده به طوری که با عراق 8 میدان، عربستان 5 میدان، قطر 3 میدان، امارات 4 میدان و عمان و ترکمنستان هر کدام یک میدان مشترک وجود دارد که به استثنای 3 تا 4 میدان در سایر میادین مشترک نفت و گاز از رقبای عربی عقب مانده‌ایم.

اوج عقب ماندگی نفتی و گازی ایران در میادین مشترک به لایه نفت و گاز پارس جنوبی باز می‌گردد که با وجود برداشت چند برابری طرف قطری از نفت، گاز و میعانات گازی این میدان مشترک، ایران حتی با سرمایه‌گذاری 46 میلیارد دلاری هم موفق به راه‌اندازی یک فاز جدید افزایش تولید گاز در پنج سال اخیر نشده است.

مطابق با اهداف برنامه پنجم توسعه باید ظرفیت تولید نفت به بیش از 5 میلیون بشکه و تولید گاز به حدود 1.4 میلیارد مترمکعب در روز افزایش یابد که هم اکنون پیشرفت طرح‌های توسعه یا نفت و گاز طوری بوده که امکان تحقق این اهداف کلان هم وجود ندارد.

به اعتقاد کارشناسان تحریم‌های نفت اتحادیه اروپا بهترین فرصت برای بازسازی و احیای چاه‌های قدیمی نفت و تمرکز بیشتر فنی، مهندسی و لجستیکی برای افزایش تولید گاز بوده که مسئولان شرکت ملی نفت از این فرصت طلایی برای افزایش تولید گاز استفاده نکردند و حتی هم اکنون تولید گاز کشور روندی نزولی پیدا کرده است.

هم اکنون حجم ذخایر نفت قابل برداشت ایران بیش از 157 میلیارد بشکه و ذخایر گاز به بیش از 33.7 تریلیون مترمکعب برآورد می‌شود و با وجود کاهش ذخایر نفت و گاز در اکثر کشورهای عضو اوپک، ایران دست کم برپا 100 سال آینده نفت و 200 سال آینده گاز در اختیار دارد.

ایران صاحب هوشمندترین شبکه گاز جهان

هر چند اجرای طرح‌های توسعه در بخش بالادست نفت و گاز کشور با مشکلات متعددی دست و پنجه نرم می‌کند اما در صنعت پالایش، انتقال و توزیع گاز ایران یکی از پیشرفته‌ترین زنجیره‌های گازی جهان را در اختیار دارد.

در 105 سالگی صنعت نفت، وسعت شبکه انتقال گاز به مرز 35 هزار کیلومتر، ظرفیت انتقال گاز به 700 میلیون مترمکعب در روز، ظرفیت پالایش گاز به حدود 600 میلیون مترمکعب در روز، وسعت شبکه توزیع و تغذیه گاز به حدود 230 هزار کیلومتر افزایش یافته است و هم اکنون ساخت چندین شاه لوله جدید گاز به‌منظور افزایش پایداری شبکه انتقال در شمال، شمالغرب، غرب و جنوب شرق کشور در دستور کار قرار دارد.

در تجارت گاز هم بر خلاف تجارت نفت، ایران با وجود تمامی تحریم‌های بین‌المللی کارنامه قابل قبولی بر جای گذاشته است به طوری‌که سال گذشته با وجود عدم افزایش تولید گاز، تجارت این انرژی پاک کشور مثبت شد و در ازای واردات 4.5 میلیارد مترمکعب گاز از ترکمنستان حدود 8.5 میلیارد مترمکعب گاز به ترکیه، ارمنستان و جمهوری نخجوان صادر و سوآپ شد.

در حال حاضر عملیات ساخت خطوط انتقال گاز به پاکستان و عراق در حال انجام است و پیش بینی می‌شود از سال آینده حجم صادرات گاز ایران به مرز 20 میلیارد مترمکعب در سال افزایش یابد.

پای بنزین اروپایی به سبد سوخت باز شد

به گزارش مهر، در شرایط فعلی یکی از مهمترین چالش‌های پیش روی صنعت نفت عدم وجود توازن برای توسعه بخش بالادستی، میان دستی و پایین دستی این صنعت استراتژیک است به طوری‌که با وجود تاخیرهای گسترده در بخش بالادست در صنایع میان دست صنعت نفت و گاز کشور پیشرفت‌های قابل توجهی حاصل شده است.

افزایش ظرفیت پالایش نفت به مرز دو میلیون بشکه در روز، ارتقای ظرفیت ذخیره‌سازی سوخت مایع به 14 میلیارد لیتر، نصب و راه‌اندازی سامانه هوشمند سوخت، بهبود کیفیت تولید فرآورده‌های نفتی به ویژه بنزین و گازوئیل با استاندارد یورو 4 و 5 اتحادیه اروپا، راه‌اندازی واحدهای پتروپالایشگاهی، تولید فرآورده‌های ویژه نفتی همچون انواع بنزین بالگرد، جت و هواپیماها و حضور در تجارت منطقه ای محصولات نفتی را باید از برگ برنده‌های صنعت پالایش در 105 سالگی صنعت نفت کشور عنوان کرد.

با این وجود تاخیر در ساخت و راه‌اندازی هفت پالایشگاه جدید نفت و میعانات گازی که می‌توانست در شرایط تحریم به جای صادرات نفت خام، ایران را به صادرکننده بزرگ محصولات نفتی تبدیل کند هم از مهمترین مشکلات پیش روی در صنعت پالایش نفت کشور است.

در بخش توزیع فرآورده‌های نفتی هر چند استاندارد بنزین و گازوئیل عرضه شده به ناوگان حمل و نقل ارتقا یافته اما کمبود جایگاه، پایین بودن ضریب رفاهی، خدماتی و بهداشتی مبادی عرضه سوخت و توقف توسعه صنعت CNG را هم باید به عنوان دیگر چالش‌های پیش روی این صنعت کار آفرین کشور اعلام کرد.

ماموریت‌های پتروشیمی برای مقابله با تحریم نفت

هر چند عمر صنعت نفت ایران فردا به 105 سال می‌رسد اما صنعت پتروشیمی با وجود عمری حدود 50 ساله از نظر کمی و کیفی رشد قابل توجهی داشته است به طوری‌که سالانه ظرفیتی برای صادرات 12 تا 15 میلیارد دلار انواع محصولات پتروشیمی و فرآورده‌های پلیمری ایران به بیش از 65 کشور جهان وجود دارد.

در حال حاضر ظرفیت تولید پتروشیمی کشور به مرز 59 میلیون تن رسیده که پیش‌بینی می‌شود این ظرفیت تا پایان سال جاری با راه‌اندازی هشت تا 10 طرح جدید به 68 تا 70 میلیون تن در سال افزایش یابد.

با این وجود در دو سال گذشته ایران طولانی‌ترین خط لوله انتقال اتیلن جهان، بزرگترین مجتمع تولید اتیلن جهان و بزرگترین زنجیره تولید PVC جهان را در شرایط تحریم در مدار بهره‌برداری قرار داده است و رقابتی نزدیک با عربستان سعودی برای تبدیل به بزرگترین تولیدکننده پتروشیمی خاورمیانه را آغاز کرده است.

در بخش طراحی و تولید کاتالیست و مواد شیمیایی هم ایران گام‌های بلندی برای مقابله با تحریم شرکت‌های اروپایی برداشته است به طوری‌که با وجود محدودیت‌های همه‌جانبه 100 کاتالیست پرمصرف در صنعت پتروشیمی تولید بومی و ملی شده است و به دلیل کمبود کاتالیست حتی یک خط تولید پتروشیمی در کشور متوقف نشده است.

مهمترین چالش پیش روی صنعت پتروشیمی در شرایط کنونی خوراک و قیمت خوراک است و با وجود در اختیار داشتن پشته‌های 33 تریلیون مترمکعبی گاز، اما این حامل انرژی به صورت قطره‌چکانی در اختیار پتروشیمی‌ها کشور قرار داده می‌شود.

گزارش از محمدعلی زمان‌خانی